

Torbjörn Holmqvistin Konalan seudun historiikki 21.2.1981

Torbjörn Holmqvistin Konalan seudun historiikki 21.2.1981

Poimintoja historiikin tekstistä. Tekstin käyttöön on saatu tekijän suostumus. Pois jätetyt osat on merkitty katkoviivalla —.

Johdanto

Konala-nimen alkuperästä ei ole olemassa varsinaista tieteellistä tutkimusta, ja on vaikea sanoa, kuka on asunut ja viljellyt maata kylässä ennen 1540-lukua. Omistusoloja on pystytty selvittämään vasta 1830-luvulta lähtien.

Aikaisempien aikojen osalta kuvaukset koskevat niitä, jotka ovat asuneet kylässä ja harjoittaneet siellä maanviljelystä ja joiden jälkeläiset ovat perineet maankäyttöoikeuden.

Kaikki kylän talot ovat olleet perintötiloja. Kirjoittaja on pystynyt kertomaan vain yhdestä suvusta sen eri sukuhaarojen osalta, kuinka tila 1770-luvulta lähtien on kulkenut ”isältä pojalle”. Kyseessä on Holmqvist-Liljeströmin suku nykyisellä Lillstun tilalla Rosaksessa. On selvää, että vuonna 1540 oli vähintään kolme taloa, sillä miehet oli jaoteltu kolmeen ryhmään. Eräs lähde kertoo, että tilojen nimiä oli olemassa jo vuonna 1700.

Konalan kylän alueelta ei ole tehty muinaislöytöjä, mutta naapurikylässä Kaarelassa olevan Malminkartanon mailta on löytynyt kampakeraamisen kauden esineistöä, kuten myös Jönsaksen tilalta nykyisen Vantaan kaupungin alueelta.

Mainitulta kaudelta on löytynyt myös hyvin tärkeä asuinpaikka naapurikylässä Talissa olevan Reimarlän tilan alueelta, nykyisen Pitäjänmäellä olevan Turkismiehentien päästä.

Kylää käsittelevät kuvaukset voidaan jakaa seuraaviin osiin:

Vuodesta 1540 Gert Skytteen.

Vuoden 1680 reduktiosta Mattheiszenin suvun 93 vuoteen ja Ramsayn sukuun vuonna 1837. Isostajaosta vuoteen 1908.

Kaupungistuneen Pitäjänmäen taajaväkinen yhdyskunta vuodesta 1908. Pitäjänmäki Helsingin kaupunginosana vuodesta 1946 sekä Konala kaupunginosana vuodesta 1959.

Kuvauksissa on tietoja eri tiloista ja niistä ihmisistä, jotka ovat asuneet niillä ja yhdyskunnissa, käsittäen ajan vuodesta 1775 tähän päivään asti. Muista kuvauksista katso sisällysluettelo! (Tässä lyhennelmässä ei ole sisällysluettelo).

Munkkiniemen historiaa on käsitelty lyhyesti, koska Konalan kylä on eräässä vaiheessa suorittanut veroa Munkkiniemen kartanolle, sittemmin Munkkiniemen säterille, ja omistajalla tai haltijalla on ollut tila myös itse kylässä.

Tiloilla asuneiden henkilötiedot on otettu Suomen asutuksen yleisluettelosta (lyh. SAY) sekä Helsingin pitäjän seurakunnan pääkirjoista. Tiedoissa on aukkoja, koska nämä kertomukset eivät ole sukuselvityksiä tai sen kaltaisia tutkimuksia, vaan kyse on paikallisista kertomuksista. Tekijä on

kuitenkin pyrkinyt tuomaan esiin oleellisen.

Talin kylästä, joka on Konalan naapurikylä etelässä ja yhdessä Konalan kylän kanssa muodosti Pitäjänmäen huvilayhdyskunnan, voidaan kertoa seuraavaa: Talin kylä rajoittui pohjoisessa Konalan kylään, etelässä Munkkiniemen kartanoon ja itäpuolella oli Vähä-Huopalahden kylä, jossa sijaitsivat Korppaan, Backaksen ja Grejuksen tilat.

Talin kylä muodostui Lassaksen, Martaksen ja Reimarsin perintötiloista (nykyisin suomennetuissa muodoissaan Lassila, Marttila ja Reimarla, joita nimiä seuraavassa käytetään) sekä itse Talin kartanon alueesta, joka lahjoitettiin Gert Skyttelle vuonna 1614 ja Helsingin kaupungille vuonna 1650. Marttilan ja Lassilan tilojen lahjoitukset Helsingin kaupungille peruutettiin vuonna 1685, mutta tilat jäivät kaupungin maistraatin palkkatiloiksi. Marttilan omisti vuosina 1683-93 Henrik Bertilsson sekä vuosina 1728-35 kauppiaat Hans ja Peter Sund. Vuosina 1775-1826 Marttilan ja Lassilan omistivat kamarineuvos Fredrik Lorenz Nyberg sekä hänen sukunsa, vuosina 1837-70 Evert Axel Rotkirch ja vuosina 1871-1930 vapaaherra Axel Leonard Ramsay sekä hänen sukulaisensa Konstantin Johan Edvard Axel Ramsay ja Axel Everhard Ramsay. Vuodesta 1930 omistajana on ollut Helsingin kaupunki. Reimarlan tila tai sen osa on kuulunut vuodesta 1650 lähtien Helsingin kaupungille ja se on ollut vuodesta 1837 lähtien yhteisviljelyksessä Marttilan ja Lassilan tilojen kanssa.

Konalan läntinen naapuri Espoon puolella on Mäkkylän (Mäckilä) sotilasvirkatalo. Mäkkylä on kuulunut mm. Viaporin komendantille. Sotilasvirkatalossa ovat asuneet seuraavat henkilöt: vapaaherra, kenraalimajuri Carl Natanael af Klercker vuosina 1793-1803 ja amiraali Carl Olof Cronstedt vuosina 1804-14. Antauduttuaan Viaporissa venäläisille hän itse vetäytyi Mäkkylään tammikuussa 1809.

Hänen jälkeensä tila on ollut eri vuokraajien hallussa, näiden joukossa kauppias J. Kavaleff (1832-1880), Nikolai Kavaleff (1880-1902) ja Alfred Fogelberg (1909-25).

1920-luvulla sotilasvirkatalosta on lohkottu kaksi tilaa, Lövkulla ja Nybacka (Uusimäki).

Molemmat tilat rajoittuivat Konalan kylään.

Lövkullassa asui Löfmanin suku. Metsänvartija Johan Löfman toimi aiemmin Mäkkylän metsänvartijana.

Konalan kylän itäinen naapuri Kaarelan kylässä on Malminkartano. Malminkartano on ollut luutnantin virkatalo. Tila on ollut sotilashenkilöiden hallussa vuosina 1701-1816, jonka jälkeen tila vuokrattiin. Vuosina 1883-1903 vuokraajana on ollut Johannes Jernström ja tämän jälkeen hänen leskensä Anna vuoteen 1926 saakka. Seuraavana vuokraajana oli vuosina 1927-32 Paul Fernborg. Vuonna 1932 tilan vuokrasi Vankeinhoitohallitus. Viimeksi on Malminkartanossa ollut Helsingin yliopiston maa- ja metsätieteellisen tiedekunnan opetus- ja koetila. Tila on muutettu Suitian kartanoon Siuntiossa ja Malminkartanon maille rakennetaan nykyaikaista asunalähiötä, mutta osa vanhaa saa kuitenkin jäädä paikoilleen.

Naapurikylät on esitelty näin johdannon yhteydessä, sillä keskityttäessä nyt Konalan kylään on hyvä olla etukäteen selvillä, mikä oli se alue, jossa kylä menneinä aikoina sai kehittyä.

Konalan kylän sijainti

Konalan kylä Helsingin pitäjässä mainitaan ensimmäisen kerran asiakirjoissa vuonna 1509 erään maakaupan yhteydessä, jossa todistajana oli lautamies Olof Jönsson Konalasta. Kun Helsingin kaupunki perustettiin vuonna 1550, kylä sijaitsi sen uuden tien varrella, joka myöhemmin johti Turusta Espoon pitäjässä sijaitsevan Mäkkylän tilan kautta Konalan kylään ja sieltä edelleen Talin

kylään ja Helsinkiin, paikassa, joka on noin 10 kilometrin päässä Helsingin nykyisestä keskustasta ja noin 15 kilometrin päässä Espoon kirkolta.

Konalan ja Talin kylät kuuluivat silloin Helsingin pitäjään. Maanmittari Fried. Joh. Fonseenin v. 1752 kirjoittaman Espoon pitäjänkuvauksen mukaan Konalan kylä sijaitsi Espoon pitäjän rajojen sisällä, mutta kuului Helsingin pitäjään. Tässä kuvauksessa on tietoja siitä, missä raja kulki Helsingin pitäjää vasten. Tämän mukaan Konala jäi Espoon pitäjän puolelle, kun puolestaan Talin ja Kaarelan kylät kuuluivat Helsingin pitäjään.

Konalan nimi

Konala-nimen alkuperää ei ole selvitetty. Tiedetään, että v. 1540 Konalan nimi kirjoitettiin ”Konalby”, vuonna 1546 ”Konnalby”, vuonna 1547 ”Konal”, vuonna 1556 ”Konale”, vuonna 1564 ”Kånala by” ja vuonna 1565 ”Konala by”. Edelleen tiedetään, että Konalan nimi ilmeisesti on suomalaista alkuperää, sekä että joitakin viitteitä nimen alkuperästä on saatavissa.

Konalan asutus

Mätäjoki (ruots. Rutiån)

Geologit kertovat Vantaanjoesta seuraavasti: Joki virtasi nykyistä Mätäjoen uomaa pitkin noin 1600 vuotta sitten. Noin 400 j.Kr. joki muutti juoksuaan siten, että se alkoi virrata pitkin nykyistä pääuomaansa, joka laskee Vanhankaupunginlahteen. Ensimmäisen pääuoman muodosti näin ollen Mätäjoki, joka alkoi nk. Syväojasta – Syväojan notkelmasta nykyisessä Kaivokselassa (ent. Sillböle – Silvola). Pieni määrä vettä virtaa vielä nykyäänkin Vantaanjoesta Mätäjokeen maa- ja hiekkakerrosten lävitse. Mainitun notkelman näkee vielä tänä päivänä, ja voi kuvitella miten Vantaanjoki on ennen virrannut. Notkelma jää vasemmalle puolelle, kun kuljetaan Helsingistä Nurmijärven suuntaan ohi Kaivokselan ja tienhaaran, joka oikealla puolen johtaa Keimolaan. Siitä ajetaan pieneen notkelmaan ja tällöin voi selvästi nähdä vanhan uoman, joka on lähes kokonaan kuivunut. Sitten joki jatkaa alas laaksoon nykyisten Kaivokselan ja Kaarelan lävitse ja edelleen Malminkartanon maiden halki, jotka tämä ennen mahtavana, ajoittain yli 100 metriä leveänä uomana on vuosikausia peittänyt. Se kiemurtelee Malminkartanon peltojen halki edelleen Lassilan läpi Marttilaan, nykyisen Vihdintien ali Kaupintien pohjoispuolella ja jatkuu Pitäjänmäellä rautatiepenkereen ali ja Strömbergin tehtaiden luona tunnelin lävitse pikkukoskeen Talissa. Nykyisten Strömbergin tehtaiden luona sijaitsi ennen mylly sekä pärehöylämö, jotka kävivät vesivoimalla. Lopulta joki virtaa Talin kartanon maiden halki Laajalahteen. Vesi oli Mätäjoessa vielä 1910-luvulla niin korkealla, että purossa oli mahdollista kalastaa siinä laaksossa, joka on nykyisten Konalan ja Pitäjänmäen Reimarlan välillä. Mm. puintiväki pyydysti heinähangoilla haukia. Oli myös tavallista, että Konalan asukkailla oli katiskoja Mätäjoessa, jossa oli runsaasti kalaa.

Kaarelan ja Konalan kylien alueiden maan nousu aiheutti sen, että Mätäjoki ei enää kyennyt purkamaan niitä vesimääriä, jotka tulivat tähän uomaan Skallbölen suomailta Silvolasta, Hämeenkylyn suomailta sekä Espoon puolelta Mäkkylän mailla olevilta soilta.

Vesiraja oli pronssikaudella noin v. 1400 e.Kr. suunnilleen 13 metriä korkeammalla kuin nykyään. Katso esimerkiksi jyrkännettä Pitäjänmäen aseman luona.

Nykyiset Konalan ja Pitäjänmäen kukkulat ja kalliot, mm. Konala-vuori, Bergkullan kallio, Kokkokallio (jota on kutsuttu myös nimellä Johanniberget), sekä Uusimäen mäki-alue pohjoisessa Espoon ja Vantaan rajalla olivat siihen aikaan saaria ja kareja.

Varhaisin asutus

Historiankirjat mainitsevat, että Uudellamaalla oli asutusta jo 1240-luvulla, toisen ristiretken aikoihin vuonna 1239, mutta Konalan kylä kolmine taloineen oli niin mitätön, ettei siitä ole merkintää asiakirjoissa ennen vuotta 1509.

— — — — —

Tiet Konalaan

Uusi päätie vanhasta pääkaupungista Turusta uuteen pääkaupunkiin Helsinkiin sekä tie Nurmijärvelle.

Miten ennen vanhaan päästiin Konalan kylään ja sieltä pois? Koska hämäläiset eivät käyttäneet Mätäjokea, he kulkivat karjateitä pitkin Hämeestä alas rannikolle kalastaakseen ja metsästääkseen. Sillä tavalla syntyivät ensimmäiset tiet, jotka kulkivat Mätäjokea ja rannikkoa pitkin.

Vanha päätie, Kuninkaantie Turusta Viipuriin kulki Konalan pohjoispuolelta. Bembölestä tie kulki suoraan Helsingin pitäjän kirkon kautta Kuninkaankartanoon Helsinginniemielle. Kun Helsingistä oli tullut uusi pääkaupunki vuonna 1812, alettiin käyttää etelämpänä kulkevaa tietä. Tämä johti Espoon Bembölestä pitäjänrajalle, Kilon kautta Mäkkylän kylään, Konalan kylään Helsingin pitäjässä, sieltä edelleen Taliin ja Töölön tulliin. Mäkkylä ja Kilo kuuluivat silloin vielä Helsingin pitäjään. Tätä tietä posti ja kuriirit käyttivät ja sitä kutsuttiin postitie numero 56:ksi.

Tätä uutta rantatietä pitkin tulivat kaikki matkalaiset ja kulkijat Espoon pitäjästä – Tapiolasta, Otaniemestä, Laajalahdesta sekä muilta Helsingin lounais- ja länsipuolella olevilta seuduilta.

Ylläolevasta käyvät ilmi Konalan kylän asukkaiden hyvät kulkuyhteydet uuteen pääkaupunkiin. Tämä vaikutti varmasti maatalouden harjoittajiin. He saivat hyvin tuotteensa myydyiksi Helsingissä.

Toinen Konalalle merkityksellinen päätie oli tie, joka kulki kylän halki koilliseen Kaarelan kylään, Malminkartanon ollessa lähimpänä tilana toiselle puolen kylänrajaa. Tie kulki edelleen Martinkylään, Martinlaaksoon, Vantaalle, Seutulaan, Keimolaan, Nurmijärvelle, Forssaan, Karkkilaan ja Hämeenlinnaan jne. Edellämainitusta käy ilmi, että myös Helsingille tarkoitettujen maataloustuotteiden kuljetettiin Konalan kylän kautta. Vaikuttaa siltä kuin tie olisi kulkenut kukkuloilla, korkeimpien kohtien yli, sillä hevosilla ja kärryillä oli vaikeaa ajaa muualla, kun Mätäjoen läheisyys ja suoperäiset maat tekivät ajamisen alhaalla mahdottomaksi. Tätä tietä pitkin kuljetettiin vuosina 1744 – 1866, paria vuotta lukuun ottamatta, malmia hevosella Silvolaasta ja Kaarelan kaivoksista meren rannalle, josta se edelleen vietiin esimerkiksi Fagervikin ruukille.

Kirkon tontilta löydämme vieläkin muistomerkkinä kivisen tienviitan Konalantien ja Vanhan Hämeenkielantien tienhaarasta. Kiveen on kaiverrettu seuraavat nimet: Hämeenkielä, Tavastby, Gammelgård (=Vanhakartano), Tavastkulla, Tuomela, Labbas, Linnais (= Linnainen), Böhle, Nyby, Gollas, Jufva, Långabacka ja Jupper. Tästä tienhaarasta oli käännyttävä vasemmalle.

Toisella puolella on: Kårböle (=Kaarela), Vanda, Sjöskog, Seutula, Käinby (= Keimola) ja Nurmijärvi. Tästä piti ajaa suoraan Rosaksen ja Kolsarin talojen ohi, jotka siihen aikaan sijaitsivat Hämeenlinnantien varrella. Jälkimmäisen talon kohdalla on nyt Tähtätie ja Kolsarintie. Tämän jälkeen tie kulki Malminkartanoa kohden nykyistä Kyttäläntietä pitkin. Linnaisten kartanon isäntä Arthur Nyman hakkautti tienviitan, koska hänen vieraansa aina erehtyivät tienhaarasta Konalassa.

Kuvanveistäjä Viljo Savikurki, joka asui Konalassa Vanhan Hämeen kyläntien varrella, tiesi kertoa että kivi oli veistetty vuosina 1933-34 Tynkkysen kiviveistämössä Lauttasaarella. Savikurki oli siihen aikaan Tynkkysen oppipoikana. Kun Konalantietä levennettiin, kivi katosi. Konalan Lions-klubi peräänkuulutti kiveä sanomalehdissä 2. tammikuuta 1971. Tiedustelut tuottivat toivotun tuloksen, ja Lions-veljien puhdistettua kiven he saivat seurakunnalta luvan pystyttää sen vuonna 1973. Kivi seisoo nyt 80 metrin päässä alkuperäiseltä paikaltaan ja täyttää tarkoituksensa, jos ymmärtää katsoa sitä oikealla tavalla.

Vielä on mainittava, että tietä, joka kulki kylän halki Hämeenlinnaa päin, kutsuttiin ensin Nurmijärventieksi ja myöhemmin se sai nimekseen Konalantie. Hämeen kyläntien nimi muutettiin Vanhaksi Hämeen kyläntieksi. Turusta Helsinkiin johtavan rantatien nimi oli ennen Vanha Turuntie. Nykyään se on nimeltään Pitäjänmäentie Helsingin kaupungin alueella, mutta Espoon kaupungin puolella sillä on nimenä Turuntie – mutta kuinka kauan. Tarvontienkin nimi on Turunväylä.

Konalan kylä vuosina 1540 -1680

Kylässä asui luultavasti ensin hämäläisiä tai muita alkuperäisiä suomalaisia kansanheimoja. Kun ruotsalaiset alkoivat asuttaa maata, he muuttivat asumaan rannikolle ja joenranta-alueille. Heitä muutti myös Konalan kylään. Muutto näyttää sujuneen rauhallisissa merkeissä.

Tilojen nimet ja ensimmäiset nimeltä tunnetut asukkaat

Tilojen nimet olivat vuodesta 1700 seuraavat: Rosas, Bertas ja Skyttas. Eräs kylän tiloista sai luultavasti jo silloin nimekseen Rosas. Ennen se kirjoitettiin muodoissa Rostas, Rossas ja Rotsas. Nämä nimet ovat sukua sanalle ‘ Ruotsi’, joka puolestaan on sukua sanalle ‘ rodsman’ – soutuja. Siitä voi päätellä, että ne, jotka muuttivat Konalaan olivat ruotsalaisia ja kanta-asutus oli suomenkielistä.

Toinen tilannimi kirjoitettiin ennen Skjöttas, nykyään Skyttas. Nimi juontuu luultavasti Gert Skyttestä, joka omisti Munkkiniemen vuonna 1614. Bertaksen tilannimi on tavallinen tilannimi. On vaikeaa sanoa, mistä se on tullut. Ehkä joku aikaisempi tilanomistaja on ollut etunimeltään Bertil tai sukunimeltään Bertilsson ja nimi on tullut tästä.

Kolsar, joka on osa alkuperäistä Rosaksen tilaa, on kirjoitettu seuraavasti: Kållsar, Kållssar, Kolsar, Kollssar ja Kålsar. Ramsayn suku, joka vuonna 1837 otti tilanosan haltuunsa, on käyttänyt nimeä Kolsar. Viimeksimainittua nimeä on käytetty tässä teoksessa. Mistä nimi on tullut, sitä ei kukaan osaa sanoa. Mutta jos tätä verrataan nimeen Kolsarinkylä (Kolsarby) Kirkkonummella, voidaan olettaa, että joku nimeltään Kol tai Kål on perinyt tilan joskus ennen vuosia 1760-76, jolloin tila jaettiin.

Ensimmäiset nimeltä tunnetut asukkaat ja viljelijät, jotka on merkitty muistiin vuonna 1540 ja asuivat tiloillaan, olivat seuraavat: Simeon Jönsson, Nils Jönsson, Erik Olsson ja Pelle Pärsson.